Bukit Stabar, een subkamp bij Kuching Airfield

mr. dr. Sander Gellaerts[1]

Militairen en burgers uit de Westerafdeling in Borneo werden tijdens de tweede wereldoorlog geïnterneerd in Batu Lintang Camp in Kuching. In dit derde artikel over de militairen van de Westerafdeling wordt stil gestaan bij de krijgsgevangenen in het subkamp Bukit Stabar bij het vliegveld van Kuching, waar zij meer dan tweeënhalf jaar verbleven.

Na de overgave door luitenant-kolonel Mars op 15 maart 1942 in de stad Pontianak werden de aanwezige krijgsgevangenen van de Westerafdeling samen met Europese burgers overgebracht naar Batu Lintang Camp in Kuching.[2] Naast dit hoofdkamp waren er twee kleinere kampen: één bij het vliegveld en één in Dahan, in de buurt van Bau. Dit laatste kamp lag midden in de jungle en was voornamelijk bedoeld voor de exploitatie van de kwikmijnen van Geding en Tegora.[3] Deze beschrijving richt zich op het kamp bij het vliegveld waar de Nederlandse krijgsgevangenen een groot deel van hun tijd hebben doorgebracht. Meer in het bijzonder op het kampleven en gebeurtenissen zoals die later in het oorlogstribunaal aan de orde kwamen.[4]

Bukit Stabar

Naast het hoofdkamp Batu Lintang Camp werd er voor de aanleg en het onderhoud van het vliegveld van Kuching een subkamp opgericht. Dit vliegveld en kamp wordt ook wel aangeduid als Bukit Stabar (heuvel Stabar), 7th Mile Airfield (7 mijl van Kuching), Kuching Aeodrome of Kuching Airfield. Het vliegveld lag ongeveer 11 km ten zuiden van Kuching

[1] Sander Gellaerts (2025) deelt in vier artikelen enkele resultaten van zijn familieonderzoek: Val van de Westerafdeling, Batu Lintang Camp, Bukit Stabar en Oorlogstribunalen voor Batu Lintang Camp. Hij besteedt hierbij aandacht aan de omstandigheden van de Nederlandse militairen die in 1942 gelegerd waren op de Westerafdeling in Borneo. Zijn grootvader Leon J.G. Gellaerts was krijgsgevangen in Kamp Batu Lintang en Bukit Stabar.

[2] Zie o.m. S. Gellaerts, 'Val van de Westerafdeling' en 'Batu Lintang Camp', beiden online gepubliceerd in *Mars Mars et Historia (online)*, 2025.

[3] Ooi 1998, 316 (J.L. Noakes). Keat Gin Ooi, *Japanese Empire in the Tropics: Selected Documents and Reports of the Japanese Period in Sarawak, Northwest Borneo, 1941–1945*, Ohio University Center for International Studies, Monographs in International Studies, SE Asia Series 101, 1998, Vol. 1 en Vol. 2.

[4] S. Gellaerts, 'Oorlogstribunalen voor Batu Lintang Camp', *Mars Mars et Historia (online),* 2025.

bij de plaats Batu Tujoh, een half uur van Batu Lintang Camp.[5]

Het vliegveld was op dat moment niets meer dan twee start- en landingsbanen. Die waren in 1938 aangelegd met een lengte van 640 meter (700 yards) en 270 meter (300 yards) breed in de vorm van een T. De Britten hebben het vliegveld voor het begin van de oorlog aangelegd, maar er nooit militaire vliegtuigen gestationeerd.[6]

Zuster Elisabeth geeft aan dat op 13 augustus 1942 ongeveer 150 Nederlandse soldaten per trein, samen met honderden Britse krijgsgevangenen vertrokken voor de dagelijkse werkzaamheden op het vliegveld om het klaar te maken voor gebruik en om de twee start- en landingsbanen van het vliegveld te verlengen.[7] De Nederlandse officieren bleven met enige anderen in het Batu Lintang Camp. De Nederlandse soldaten werden overgebracht naar het vliegveld onder leiding van adjudant-onderofficier instructeur A. Vos, die later wegens ziekte werd vervangen door sergeant-majoor instructeur P.J. Paas. Een verzoek van hen aan luitenant kolonel Mars om hiertegen te protesteren werd afgewezen volgens Van Bommel.[8] Uiteindelijk verbleven vanaf ongeveer september bijna alle Nederlandse soldaten met ongeveer 50 Britse soldaten permanent bij het vliegveld tot 30 maart 1945.[9] Vanaf 19 oktober 1942 werden tot 500 man per dag naar het vliegveld gebracht om de start- en landingsbanen te verlengen.[10] De binnenlands bestuurder en burgergeïnterneerde Böhm schrijft dat er vanaf augustus 1942 aan het vliegveld werd gewerkt en dat dit voor de burgermannen op zich niet zwaar was. ‘Wij vertrokken uit het kamp om 7.30 en keerden om 16.30 weer terug. Het betekende tweemaal per dag enkele kilometers lopen en tweemaal per dag ongeveer 5 km rijden in een uit de vooroorlogse tijd daterend speelgoedtreintje. Het afgraven van de grond gebeurde met een

[5] Ooi 1998, 363 (L.E. Morris) schrijft ‘As Buta in Malay means stone and tujoh seven, they assumed it was 7 miles from Kuching’; A.F. Nolthenius in NIOD, 400 Indische Collectie, Collectie C. van Heekeren, Westerafdeling Borneo, inv.nr. 980A L–R (76–88), *Brieven en verslagen van ooggetuigen over de oorlogsvoorbereiding, de evacuatie en de inval van het Japanse leger in Borneo, 1966–1968, 3*; Ooi 1998, 398 (L.E. Morris). E. Soeur, *De Zusters Recollectinen Penitenten van de Congregatie van Etten (N-Br.) in gevangenschap en in het concentratiekamp der Japanners op Borneo*, 2e druk, in eigen beheer, [jaartal en schrijver niet gepubliceerd], 61; Ooi 1998, 317 (J.L. Noakes), 398 (L.E. Morris).

[6] Ooi 2011, 28. Het inmiddels oude vliegveld is nu in gebruik bij the Royal Malaysian Air Force.

[7] Soeur, 67; Nolthenius - NIOD, 3; Ooi 1998, 363, 403-405 (L.E. Morris).

[8] J.J. Van Bommel, 16. NIMH collectie, 130 Verslag van oorlogscorrespondent reserve-tweede luitenant J.J. van Bommel betreffende acties en krijgsgevangenschap in de westerafdeling van Borneo onder bevel van luitenant-kolonel A. Mars

[9] Ooi 1998, 317 (J.L. Noakes). Nolthenius (3) noemt 19 september als overgang naar dit kamp. Dulm van, e.a. 2001, 183, noemt oktober 1942 als de overgang naar dit kamp. Dulm van, e.a. 2001, Geïllustreerde atlas van de Japanse kampen in Nederlands- Indië 1942-1945, deel I, Asia Maior, 2001. Deel II is van 2002; Willems, Lintang Barack Kuching Serawak 1945 primo september, Stabelan 1986, jrg 12, nr. 3, 30 noemt oktober 1944 als datum van verplaatsing terug naar Batu Lintang.

[10] Ooi 1998, 363 (L.E. Morris).

tjangkol (hak) en het vervoer van de grond in mandjes, die door twee personen gedragen werden. Er werd afhankelijk van het toezicht – min of meer zwaar geluierd – waarbij grote hoeveelheden gereedschappen onder de ophogingen verdwenen. Toen de dysenterie uitbrak is met dit werk gestopt. Daarna werkte de 'chaingang' nog enkele dagen aan wegen, waarna dit soort gedwongen werk werd verlaten om in het voorjaar van 1945 te herleven'.[11]

Locomotieven met de namen Bulan en Bintang brachten de soldaten vanuit het kamp naar de voet van een kleine heuvel waar het kamp van Nederlandse en Britten was gelegen. De Britten verbleven in een lange hut van 30 meter lang en 5 meter breed, gevaarlijk dicht bij de rand van een diep kloof en in een risicogebied bij een bombardement. Niettemin was het uitzicht mooi bij zonsondergang, zo schrijft de Engelsman L.E. Morris.[12] Anders dan in Batu Lintang Camp was dit kamp gebouwd zonder elektriciteit of sanitaire voorzieningen en werden er overdag gaten gegraven om als WC te dienen of voor ander afval.

Morris geeft aan dat hij op 4 juni 1943 aankwam in het subkamp. De grootte van het kamp was toen slechts een kwart van het gebied van wat zij gewend waren in Batu Lintang Camp. Evenals in Batu Lintang Camp zijn ook hier de Nederlandse en Britse soldaten van elkaar gescheiden door prikkeldraad. Bij de Britten was sergeant-majoor Dover het kamphoofd en bij de Nederlanders op dat moment waarschijnlijk sergeant-majoor instructeur Paas.[13] De Nederlanders verbleven lager op de heuvel dan de Britten en hadden uitzicht op het vliegveld.

Kampleven

Het kampleven zelf verschilde buiten de omstandigheden in regel niet van het leven in Batu Lintang Camp. Het prikkeldraad was zo aangelegd dat er een open stuk was waar de wachters altijd zicht op hadden. Er was constant sprake van ongedierte waardoor iedereen constant op zoek was naar hout om zijn bed te verbeteren. Een bad kon worden genomen bij een kleine plas water beneden aan de heuvel. Zwemmen was verboden. Na het baden werd water meegenomen naar het kamp om te drinken en kleding te kunnen wassen. Maar zelfs na het koken van het water was het ondrinkbaar. Morris beschrijft dat koken sowieso een uitdaging was. Rijst kon worden gekookt, gebakken, gestoomd en gerold in allerlei vormen. Vlees kwam in de vorm van gedroogde haai, sojabonen (om saus te

[11] Böhm 1984, 25.
[12] Ooi 1998, 399-409 (L.E. Morris).
[13] Willems 1986, 30.

maken), en de beschikbare varkensmaag was zo klein dat je die alleen kan gebruiken in een gemeenschappelijke stoofpot. De rijst kwam in verschillende hoeveelheden het kamp binnen, echter met allerlei ongedierte, zoals maden erin. Het eten was vaak na de avondparade rond 19.00 uur en er werd langzaam gegeten. Extra eten werd verdeeld via een rotatiesysteem. Om het eten aan te vullen en de verveling tegen te gaan werd er gejaagd op slangen, slakken en kikkers. Grijze slakken waren giftig en werden niet gegeten. Van bladeren werd soep gemaakt en er werden grondnoten gekweekt, maar ook gestolen door de Japanners. Bananen of ananassen groeiden ook binnen handbereik maar hadden onderhoud nodig. Dieren, zoals apen, vermeden het kamp met een goede reden. In het Nederlandse kamp waren ratten en honden een basis voor soep. De vaak overvliegende vleermuizen werden niet gevangen.[14] Half december 1943 kregen de gedetineerden twee rustdagen. Alle mannen legden hun bezittingen bijeen voor de aankoop van een paar kippen, zoete aardappelen en fruit. De Nederlandse soldaten bereidden zich iedere avond voor met het zingen van 'Silent Night'. Zij waren volgens Morris goed in hun koorwerk. De 48 uur rust met kerst gaf de mannen gelegenheid om bij te komen.[15] Morris meldt dat eind december Bischop Francis Hollis hem een brief van zijn vader kwam brengen en daarbij vertelde dat de radio in het hoofdkamp hersteld werd. De krijgsgevangenen bij het vliegveld lieten benodigde spullen naar het hoofdkamp gaan om daaraan bij te dragen.[16]

De Japanse telling van het kamp werd gedaan door zes Japanners met de wachtcommandant die bekend stond als 'The Bear'.[17] Deze man, sergeant in de staf van Ojima, zag er 'strak' uit en was de grote baas in dit kamp. Hij was van Batu Lintang Camp speciaal hiervoor naar het vliegveld overgebracht. Pepler zag hem als een krachtige senior Japanse NCO die niet van onzin hield en de gevangenen niet slecht behandelde. Hij heeft zelfs humor als je er naar durft te zoeken.[18] Andere bekende wachters die uit Batu Lintang Camp meekwamen waren Pock Mark (pokken littekens),[19] Makan Wallah (voedselman) en Moonface. Volgens Morris stonden de laatste twee bekend als afpersers. The Bear inspecteerde iedere ochtend het kamp. Morris omschrijft hem als hard, maar in vergelijking tot zijn soldaten als fair. Ook was hij vatbaar voor vleierij tot het punt dat hij goedgelovig leek. Zo was hij te verleiden tot het loslaten van informatie

[14] Ooi 1998, 399-408, 416 (L.E. Morris).
[15] Ooi 1998, 415 (L.E. Morris).
[16] Ooi 1998, 416 (L.E. Morris); Ooi 1998, 498-501 (G.W. Pringle).
[17] Waarschijnlijk noemt Willems dezelfde persoon 'Koko' in Willems 1986, 30.
[18] Ooi 1998, 421 (Pepler).
[19] Ook wel aangeduid als "Maggots", hoest en spugt wanneer hij praat, gemiddelde lengte, soepel gebouwd (stringly), litteken in zijn nek. AWM54 1010/2/2, Identification of War Criminals, 3.

over (zware) verliezen van de Japanners bij de Solomon Eilanden op 16 november 1943 en het geven van Japanse tijdschriften.[20]

Japanse soldaten waren afgezonderd van de gedetineerden en ook voor hen was er buiten een potje Mahjong niets te doen. Zij rookten en dronken af en toe wanneer zij dienst hadden of verdienden wat bij op de zwarte markt. Of zij versierden lokale vrouwen, maar traden op als overheerser als zij de buit binnen hadden. In Batu Tujoh was weinig te doen; de soldaten waren arm en de krijgsgevangenen nog armer. Voor beiden was er de voedselwagen die eens per week in het kamp kwam. Alleen de kampleider en vermoeide mannen kwamen in gesprek met de mannen die van Batu Lintang Camp naar dit kamp waren gereden. In de avonden werd er dan ook gezocht naar zaken die verlichting konden bieden, maar veel was het niet. Roken was verboden, bovendien zichtbaar in de avond en als men betrapt werd dan volgden flinke klappen.[21] Iedere vorm van schrijven was verboden, ook het schrijven in dagboeken.

De Nederlandse gemeenschap kende een goede sfeer, maar was soms onrustig vanwege berichten over de bevrijding die onwaar bleken te zijn. Volgens Morris had de sergeant-majoor (Paas) last van ‘wire fever’. Berichten die onwaar bleken, zijn slecht voor het moraal. Een bericht dat een Australische 5th Columnist vanuit de diepe jungle opereerde werd als onwaar aangemerkt, maar zorgde bij de Japanners voor spanning over alles wat ongewoon was.[22]

De Kempeitai, de geheime politie, kwam ook langs in deze kampen. In de morgen van 7 juli 1943 was hun zoektocht methodologisch en grondig. Om 03.00 uur moest iedereen verzamelen en stond ‘The Bear’ klaar met zijn mannen met geweren en bajonetten. Het dagboek van Morris werd ontdekt.[23] Maar er volgden geen klappen en hij werd niet, zoals niet ongewoon als straf, voor 2 dagen aan een boom gebonden. Iedereen vond bij terugkomst foto’s en papieren van familie op de grond. Niemand sliep die avond. In de volgende dagen kreeg iedereen alles terug, behalve Morris: zijn dagboek.[24] Ook een zuster in het vrouwenkamp van Batu

[20] Ooi 1998, 400, 415 (L.E. Morris).

[21] Ooi 1998, 409 (L.E. Morris).

[22] Ooi 1998, 416 (L.E. Morris). J.J. Van Bommel, 18. Geheel onwaar was het niet, in Sawarak (operatie Semut) zijn er guerrillaoorlogscampagnes georganiseerd door de Special Operations Australia (SOA). G. Pratten. ‘Unique in the History of the AIF: Operations in British Borneo’, 307-308 in: Peter J. Dean, (ed.). Australia 1944-45: Victory in the Pacific. Port Melbourne, Victoria: Cambridge University Press, 2016, 298-319.

[23] Ook de broeders hebben dagboeken in Batu Lintang Camp die worden ontdekt, maar door het geheimschrift verzinnen zij ter plekke een sprookje en laten de Japanners het gaan. Door een broeder geschreven in aanvulling op Huijbergen 1970 (28-67 & 76-89), gevonden in het archief van Huijbergen, 95.

[24] Ooi 1998, p. 410 (L.E. Morris). Na de bevrijding krijgt hij het in het ziekenhuis terug van Bischop Francis Hollis die het heeft meegenomen uit het Japanse hoofdkwartier. Ooi 1998, 635 (Morris).

Lintang merkte op 31 augustus in haar dagboek op dat aantekeningen houden gevaarlijker wordt, omdat het in bezit hebben ervan nu absoluut verboden wordt en zwaar werd gestraft.[25] De Japanners waren in deze periode in meer plaatsen in Borneo bezig met zoektochten naar informatie.

In juli 1943 ontdekten de Japanners in het kamp in Sandakan een ondergronds inlichtingennetwerk en een geheime radio. Als gevolg daarvan volgden martelingen, executies, verlaging van rantsoenen, afranselingen en werden de overgebleven geallieerde officieren overgeplaatst naar Kuching. Met de overgebleven soldaten liep het slecht af. Sandakan zou, samen met de dodenmars in Bataan (1942) en de marsen tussen de kampen tijdens de aanleg van de Birma-spoorweg, de geschiedenis ingaan als een van de meest fatale dodenmarsen. Tijdens deze mars stierven meer dan 2.400 geallieerde krijgsgevangenen, en slechts zes overleefden omdat zij wisten te ontsnappen.[26] Er bestonden duidelijke verbanden tussen Batu Lintang en Sandakan: sommige bewoners en bewakers van Sandakan hadden eerder in Batu Lintang gezeten, en onder hen waren ook Australische en Britse militairen die later tijdens de Sandakan-dodenmars zouden sterven..[27] Van de ongeveer 200 inheemse (Indonesische) krijgsgevangenen werden op 31 mei 1943 ongeveer 60-70 mannen ‘vrijwillig’ tot heiho (Japanse hulpsoldaat) benoemd en met een Japans uniform naar Sandakan gestuurd. Het lot van een dodenmars was de geïnterneerden van Batu Lintang Camp bespaard gebleven, ondanks het bevel aan de kampcommandant van Batu Lintang Camp hiertoe over te gaan.[28]

Het uitvoeren van illegale activiteiten was en bleef risicovol. Morris meldt dat in mei 1944 een aantal Nederlandse soldaten was verdwenen uit het kamp. Op 11 juni 1944 volgde de arrestatie van de sergeant-majoor Huyink (Hueing) en Van Marselis Hartsinck (Hart Singh).[29] Morris omschrijft Huyink als ‘a man of fire’ en iemand die opschept hoe hij in de avond het kamp verlaat. Hij wordt zelf 11 maanden nadat zijn dagboek is gevonden opgehaald door de Kempeitai en naar Kuching gebracht waar hij sergeant P. Bent, Goldborough, H.W. Webber, dr. V.A. Stookes, Cho Huan Lai, Hartsinck, en Huyink in het hoofdkwartier van de kempeitai weer tegenkwam. Zij werden allemaal ondervraagd over geheime informatie en sommigen over de radio in Batu Lintang Camp. Morris is de enige van

[25] Soeur, 124.

[26] L.G. Wigmore, 1957. ‘Camps in Borneo, Japan and Elsewhere’. In: *Australia in the War of 1939–1945, vol. IV:* The Japanese Thrust. Canberra: Australian War Memorial, ch. 25. In meer detail M. Hoogterp, ‘Gruwelijke dodenmars’, *Stabelan*, 15e jrg, 1988, 36.

[27] Ooi 1998, p. 320-321 (H.E. Bates), 384-385 (L.E. Morris); Wigmore 1957, 596.

[28] Zie S. Gellaerts, ‘Batu Lintang Camp’, *Mars Mars et Historia (online)*, 2025.

[29] Ooi 1998, p. 417, 431 (L.E. Morris), p. 550 (J.L. Noakes). Dulm van, e.a. 2002, p. 153.

deze groep die het heeft overleefd, waarschijnlijk omdat hij alleen verhoord werd vanwege zijn eigen dagboek. Hij keerde eerst terug naar Batu Lintang Camp en werd als voorbeeld in een met prikkeldraad gemaakte kooi bij de ingang gezet zonder te kunnen zitten of slapen. Daarna keerde hij na drie maanden terug naar het vliegveld.[30] Uit verhalen over mijn grootvader heb ik opgemaakt dat hij zelf ook meerdere keren gevangen heeft gezeten in krappe ruimten. Dat kan dezelfde kooi zijn of iets anders.[31] De Japanners hebben slechts één voorval op zijn interneringskaart weergegeven: 'Op 8 juli van het jaar Showa 19 (1945), is contact met een vrouwelijke gedetineerde geweest, met de informatie dat er maatregelen tegen hem zijn genomen, 30 dagen in het magazijn (hoofdkwartier, eerste divisie).'

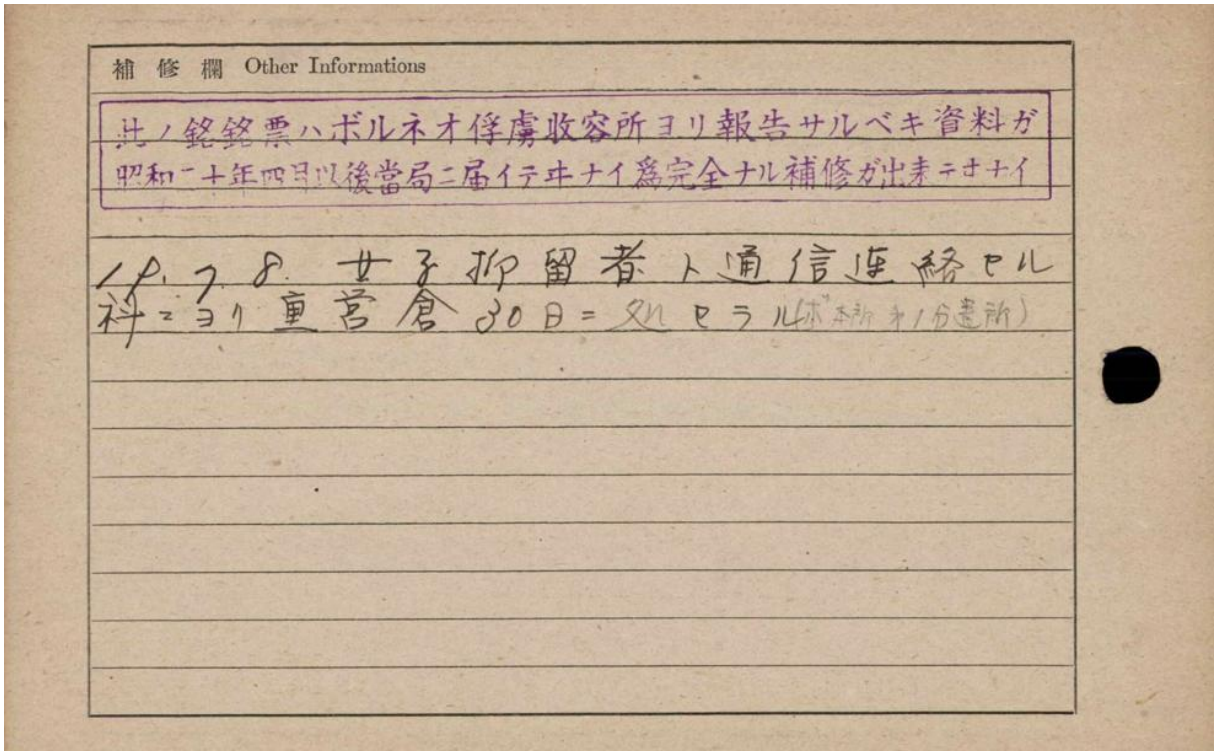
補修欄 Other Informations

此ノ銘銘票ハボルネオ俘虜收容所ヨリ報告サルベキ資料ガ
昭和二十年四月以後當局ニ届イテヰナイ爲完全ナル補修ガ出来テヰナイ

19.7.8. 女子抑留者ト通信連絡セル
科ニヨリ重営倉30日ニ処セラル(ボ本所オノ分遣所)

Interneringskaart L.J.G. Gellaerts. Bron: Nationaal Archief

Werken aan het vliegveld

De werkzaamheden aan het vliegveld bestonden volgens Morris uit het verlengen van de twee start- en landingsbanen, bijtanken van vliegtuigen,

[30] Ooi 1998, p. 423, 435 (L.E. Morris), p. 558 (C.D. Le Cross Clark), p. 548, (J.L. Noakes), 556 (C.D. Le Gros Clark). De andere namen worden later met o.m. met predikant D.F. Bunte en controleur dr. W.A. Kribbe berecht en halen allen het einde van de oorlog niet.

[31] Vergelijk ook Pepler (Ooi 1998, 391) die doghousecells beschrijft in the Japanse guard house in Batu Lintang Camp. 'These cells were very tiny and had no light and had hardly any ventilation. A prisoner could stay in a cell for days without any food, except perhaps a spoonful of salted rice and a mug of water. No toilet facilities were provided, which made the living conditions of the cells, even worse. If the guards were in a sporting mood they would drag out the prisoners at any time and punch and kick them practically insensible.'

en het graven van greppels bij het vliegveld en het nabijgelegen Batu Tujoh om de regen in de moessoentijd af te kunnen voeren.[32] Het bijtanken van de Zero-jagers die de start- en landingsbanen van Kuching gebruikten, gebeurde maar één keer doordat de mannen dit saboteerden door urine en water aan de brandstof toe te voegen. Tijdens het werk werd er gescholden en geschreeuwd door de bewakers, werden groepen uitgedaagd door de 'winnaar' van het uitgevoerde werk als beloning bananen en fruit te geven, de groepen die bijvoorbeeld de minste meters hadden afgelegd werden geslagen of moesten doorwerken tijdens de rustperiodes. De krijgsgevangenen werkten echter langzamer en maakten afspraken zodat niemand het fruit won. In reactie daarop werden de beloningen ingetrokken, de groep weer tot één werkgroep gemaakt en werd het aantal bewakers verdubbeld. De werktijden waren van 07.00 uur tot in de late middag. In de middag gingen de werkers naar hun transport en ging de Airport Party weer naar hun eigen kamp bij het vliegveld. Mannen die te ziek waren werden overgebracht naar het Batu Lintang Camp en vervangen door mannen die er fysiek beter voorstaan. Ziektes kwamen minder vaak voor omdat de groep in beginsel klein was en ziektes sneller werden opgemerkt en besmetting minder vaak voorkwam. Naast de krijgsgevangenen werden ook grote groepen Chinezen, Dajaks en Maleiers aan het werk gezet. Als de opgelegde taken niet waren afgerond volgden weer klappen. Sommige taken waren bedoeld om te straffen, zoals het dragen van zakken rijst van meer dan 90 kg (200 lbs). De meeste krijgsgevangenen vielen neer bij dit gewicht. De sterkste Japanners deden voor hoe de verhongerde mannen dat moesten doen. Hoewel lokale burgers in beginsel vrij waren, moesten zij in allerlei vormen bijdragen aan de inspanningen van de Japanners. Wanneer er, naar mate de oorlog vorderde, bijzonderheden voorkwamen bij het vliegveld kwamen er ook meer Kempeitai toezicht houden op de werkzaamheden. Dit had ook tot gevolg dat bij hun vertrek de discipline weer werd aangehaald.

De psychische belasting was hoog en de gedachten waren divers. Van 'slaaf voor het leven', 'als ze zo'n haast hebben dan moeten ze stress hebben' tot 'we zijn al dood voor de bevrijding komt'. Er was ook personeel van het vliegveld dat doorhad dat het zinloos was de krijgsgevangenen te blijven slaan. Op dagen dat het werk opschoot werden bananen en tabak aangeboden als beloning. Deze paar goede bewakers waren zeldzaam en hun verblijf was vaak van korte duur. Na een week van relatieve immuniteit van extreme hardheid, werden de goede bewakers soms door officieren betrapt op het geven van sigaretten aan de krijgsgevangenen. Zowel de krijgsgevangenen als de bewakers werden geslagen en het

[32] Ooi 1998, p. 403-414 (L.E. Morris).

werktempo werd opgevoerd naar een belachelijk hoog tempo. De rustperioden werden verkort. De krijgsgevangenen gingen daarom op de uitkijk staan om te kijken of er officieren aankwamen. Tien dagen later werden alle goede bewakers dan weer vervangen door bewakers die nog nooit van rustperioden hadden gehoord.[33]

Een voordeel van werken bij het vliegveld was voor deze mannen dat zij extra's konden krijgen van de Japanners en de kans hadden om ander eten te kopen van de lokale bevolking.[34] Dit kamp had als nadeel ten opzichte van Batu Lintang Camp dat er een snel beschikbare groep mannen was die ook na de normale werktijden kon worden opgeroepen. Daarnaast was de ligging van het kamp naast het vliegveld en op een heuvel erg kwetsbaar voor een luchtaanval. Voor de mannen werd duidelijk dat de oorlog aan het kantelen was toen kolonel Suga, op één van zijn zeldzame bezoeken, toegaf dat de reden voor de slechte rijsttoevoer te wijten was aan de Amerikaanse onderzeeboten die de aanvoer naar Sarawak (Brits-Borneo) afsneden. Zoete aardappelen en tapioca (soort artisjok) werden aangeboden als alternatief en de krijgsgevangen moesten zelf hun eten gaan verbouwen.[35]

Slot

In februari 1944 leden de Japanners grote verliezen bij Truk, een belangrijke Japanse marinebasis in de centrale Stille Oceaan dat fungeerde als logistiek en strategisch knooppunt voor operaties richting Zuidoost-Azië en de Pacific. De reactie van de bewakers was volgens Morris venijnig en meedogenloos. Er leken meer haatdragende dagen dan gewone dagen te zijn. In april 1944 werd Kuching gebombardeerd en het Japanse hoofdkwartier verplaatst naar Jesselton.[36] De gevangenen werkten waarschijnlijk nog tot 30 maart 1945 aan het vliegveld voordat ze vanwege de oplopende luchtaanvallen weer naar het Batu Lintang Camp werden gebracht.[37] De Japanse wachtcommandant 'The Bear' werd na de bevrijding samen met anderen, waaronder de leidinggevende officier Suga, de kapiteins Nakata, Ojima, Takino en 'dokter' Katsuji Yamamoto, naar Labuan overgebracht om terecht te staan voor oorlogsmisdaden.[38] Zij vertrokken waarschijnlijk allemaal vanaf het vliegveld dat de krijgsgevangenen hadden onderhouden.

---

[33] Ooi 1998, p. 413 (L.E. Morris).

[34] Ojima tijdens zijn process: NAA: A471, 80911 PART B, Labuan, 15-22 December 1945, 13.

[35] Ooi 1998, p. 414 (L.E. Morris).

[36] Ooi 1998, 416 (L.E. Morris), 128 (Ooi).

[37] Nolthenius 3; Ooi 1998, 604 (Pepler) noemt 25 maart 1945 als de eerste aanval. Hij beschrijft ook hoe krijgsgevangenen bij het maken en onderhouden van de baan werden gebombardeerd.

[38] S. Gellaerts, 'Oorlogstribunalen voor Batu Lintang Camp', *Mars et Historia (online)*, 2025.

Kuching Airfield, ± 16 september 1945. Bulldozers en nivelleermachines zijn bezig met het opvullen van bomkraters op het vliegveld van Kuching ter voorbereiding op de landing voor de evacuatie van de geïnterneerden (Fotograaf: J.T. Harrison).

Kuching Airfield, 25 september 1945. Een Japanse stafofficier, kolonel Takayama, vertrok uit Batavia en landde op op 24 september 1945 Kuching Airfield, zonder te weten van de Australische bezetting (fotograaf: F.A.C. Burke).

Kuching Airfield, 16 september 1945. Op het vliegveld zijn groepen burgers te zien die uit de vrachtwagens stappen die hen hadden vervoerd vanuit het interneringskamp Batu Lintang Camp (fotograaf: F.A.C. Burke).

Kuching Airfield, 16 september 1945. Bij het vliegveld verlaten groepen burgers de vrachtwagens waarmee zij vanuit het Batu Lintang Camp naar het vliegveld zijn gebracht (fotograaf: F.A.C. Burke).